

ΠΑΤΕΡΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΑΣΚΗΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ

ΥΠΟ

ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ Ν. ΤΣΙΡΠΑΝΛΗ, δ. Θ.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἔχει, βεβαίως, καθορισμένην διδασκαλίαν καὶ περὶ Ἀσκητισμοῦ, ἣτις εἶναι μία παράδοσις, ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ συνεχιζομένη μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἡ παράδοσις δὲ αὕτη δὲν εἶναι προσωπικαὶ θεωρίαι, οὔτε ἄθροισμα γνώσεων ἑνὸς μόνον ἐξόχου πνευματικοῦ συγγραφέως. Κυρίας πηγὰς αὐτῆς τῆς παραδόσεως συνιστοῦν: 1) Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἡ Ἁγία Γραφή δηλ., 2) οἱ ὅροι καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ τῶν Τοπικῶν Συνόδων, 3) τὰ Λειτουργικὰ Κείμενα καὶ 4) τὰ συγγράμματα τῶν ἁγίων Πατέρων. Δύναται, μάλιστα, ἄνευ ὑπερβολῆς, νὰ λεχθῆ ὅτι στυλοβάται τῆς τοιαύτης παραδόσεως εἶναι οἱ οὕτω καλούμενοι «Μεγάλοι Ἱεράρχαι καὶ Οἰκουμενικοὶ διδάσκαλοι», ὁ ἅγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, τοῦ ὁποίου ἡ θεολογία ἀποτελεῖ τὴν ἐπίσημον ἐν πολλοῖς διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, ὁ ἅγ. Βασίλειος ὁ Μέγας, τοῦ ὁποίου οἱ Μοναστικοὶ Κανόνες ἀσφαλῶς κατηύθυναν πρὸς «τὸ μακάριον τέλος» τὴν πνευματικὴν ζωὴν χιλιάδων ἀνθρώπων, καὶ ὁ ἅγ. Γρηγόριος Ναζιανζηνός, ὁ ἐπαξίως κληθεὶς «Θεολόγος», καὶ περὶ οὗ Ρουφῖνος ὁ Ἀκηλυτὰς ἔγραψε: «Τὸ νὰ μὴ συμφωνῆ τις μὲ τὴν πίστιν τοῦ Γρηγορίου, τοῦτο ἀποτελεῖ βασικὸν ἐπιχείρημα ὅτι οὗτος πλανᾶται»¹.

Ἡ ἄκρα ταπείνωσις καὶ αὐταπάρνησις τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καλῶς μελετηθεῖσα ὑπὸ ἀπλῶν καὶ εὐσεβῶν ψυχῶν, προὐκάλεσε τὴν γένεσιν ἑνὸς μοναδικοῦ εἶδους ἀσκητισμοῦ, οὐχὶ μὲν ἀγνώστου ἐν τῇ Δύσει πλὴν περισσότερον ἀναπτυχθέντος καὶ προσαρμοζομένου εἰς τὴν Ἀνατολήν: τοῦ ἀσκητικοῦ τρόπου νὰ εἶναι τις «μωρὸς διὰ Χριστόν» (Α' Κορινθ. 4,10). Καὶ εἶναι γεγονός μὲν ὅτι πολλοί, καὶ ἐκ τῶν θεολόγων εἰσέτι, κάμνουν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ ἀσκητισμοῦ τῆς ἐρήμου καὶ τῆς «Εὐαγγελικῆς» Μοναστικῆς παραδόσεως τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἀλλὰ μία περισσότερον προσεκτικὴ μελέτη τοῦ πνεύματος τῆς Ἁγίας Γραφῆς θὰ καταδείξῃ, ὅτι ὁ μὴ νοσηρὸς καὶ Ὁρθόδοξος Ἀσκητισμὸς ἔχει βαθεῖας τὰς ρίζας του εἰς τὸ ἱ. Εὐαγγέλιον. Οὕτω ὁ ἅγιος Ἀντώνιος, εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν, ἀκούσας τοὺς λόγους: «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δός πτωχοῖς... καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι»², ἐγκατέλειψε

1. Ε.Π.Μ. 36,736.

2. Ματθ. 19,21.

τὸν κόσμον καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον, τοῦθ' ὅπερ ἐμιμήθησαν πλεῖστοι ἄλλοι ἔπειτα. Ὡσαύτως, ὁ ἅγιος Φραγκῖσκος ὁ Ἀσσίζης ἐδημιούργησε τὸ Μοναχικὸν αὐτοῦ Τάγμα καὶ τὴν «Κίνησιν τῆς Ἐρήμου», ἐμπνευσθεὶς ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς ὁλοκληρωτικῆς ἀπαρνήσεως τοῦ ἱ. Εὐαγγελίου.

Ἄλλ' ὁ Κύριος ἡμῶν δὲν εἶχε καλέσει τοὺς πρώτους ἀναχωρητὰς Πατέρας ἵνα ἀκολουθήσωσιν Αὐτὸν εἰς τὰ ἱεραποστολικά Αὐτοῦ ταξίδια. Ἐκάλεσεν αὐτοὺς ἵνα ἀκολουθήσωσιν Αὐτόν, κυρίως, ὡς ἀναγόμενον εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος¹. Ὡμίλησεν εἰς τὰ ὄτα καὶ εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν μὲ τοὺς ἰδίους λόγους, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς εἶχεν ἀπευθῆναι εἰς Ὡσηὲ διὰ τὴν πλάνην τῆς συζύγου του: «Ἐνεκα τούτου θὰ δελεάσω αὐτὴν καὶ θὰ τὴν φέρω εἰς τὴν ἔρημον, καὶ θὰ ὁμιλήσω πρὸς αὐτὴν παρηγορητικῶς»².

Ἐπίσης ἔχομεν σχετικῶς καὶ τὸ παράδειγμα τῆς προφητίδος Ἀννης, «ἣ οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ νηστείας καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν (τὸν Θεόν)»³. Ἡ δὲ ἀνταμιοβὴ αὐτῶν ἤτο ὅτι «τὰ ἄγρια καὶ τὰ βαλτώδη μέρη ἐπληρώθησαν χαρᾶς ἔνεκα αὐτῶν, καὶ ἡ ἔρημος ἀγαλλιάσῃ καὶ ἀνήσῃ ὅπως τὸ ρόδον»⁴.

Ὁ Ὁρθόδοξος Ἀσκητισμὸς δὲν δύναται νὰ κατανοηθῆ, ἐὰν ἡ Ὁρθόδοξος ἀντίληψις περὶ τῆς ἀκεραιότητος⁵ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καλλιεργούμενης συμφώνως τῷ προτύπῳ τῆς τοῦ Χριστοῦ, δὲν γίνῃ πλήρως ἀποδεκτή. Μόνον τοιουτοτρόπως θὰ ἐνοσησωμεν διατὶ οἱ «Πατέρες τῆς Ἐρήμου» ἐθεώρουν τὴν ἀπάθειαν ὡς τὴν ὑψίστην ἰδεολογίαν. Εἰρήσθω, ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ λέξις «ἀπάθεια» ἔσχεν πολλὰς παρερμηνείας. Συχνὰ μεθερμηνεύθη ὡς «ἀπαθῆς», «ψυχραιμία», «ἀπουσία πάθους», «ἀναισθησία» κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς. Ἄλλ' ἡ ἀπάθεια τῶν Πατέρων αὐτῶν σημαίνει κάτι ἐντελῶς διαφορετικὸν ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς ἀναισθησίας» τῶν Στωϊκῶν. Ἡ ἀπάθεια τῶν «Πατέρων τῆς Ἐρήμου» εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἀγάπης ἢ τῆς ἀφοσιώσεως· τοῦτέστιν, ἡ κατάστασις, πράγματι, τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπη εἶναι τόσοσιν πλατεῖα καὶ φλογερά, ὥστε νὰ μὴν ἀφήνῃ κανένα τόπο διὰ τὰ ἀνθρώπινα (ἐγωκεντρικὰ) πάθη. Διάδοχος ὁ Φωτικῆς ὠμίλησε τόσοσιν θαυμασίως, ἀλλὰ καὶ παραδόξως εἰς τὴν ἀρχήν, περὶ «τοῦ πυρὸς τῆς ἀπαθείας».

Ἐπίσης, μία ἄλλη παρεξήγησις διετυπώθη κατὰ τῶν «Πατέρων τῆς Ἐρήμου» ὅτι ὡς ἀσκηταί, κυρίως, καὶ μετανοοῦντες οὗτοι, δὲν ἔσχον στενὴν πεῖραν τῶν ἐνδομύχων χαρῶν τῆς μυστικῆς ζωῆς. Τὸ νὰ εἴπωμεν ὅτι οὗτοι εἶχον σχετισθῆ μὲ μυστικιστικὴν πεῖραν θὰ ἤτο πολὺ μικρόν. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ

1. Ματθ. 4,1.

2. Ὡσηὲ 2,14.

3. Λουκ. 2,37.

4. Ἡσαΐας 35,1.

5. Ματθ. 10,16.

των συνωδεύετο ἀπὸ ὁράσεις καὶ ἐπικοινωνίας μὲ τὸν οὐράνιον κόσμον. Ὁ μυστικισμὸς τῆς ἐρήμου ἦτο μία πρόγευσις δι' αὐτοὺς τῆς Ἀγγελικῆς μακαριότητος. Ὁ ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος ὁμιλεῖ περὶ τῶν φλογῶν τῆς ἀγάπης κατὰ τρόπον ὑπεθυμίζοντα τὰ ὠραῖα ποιήματα τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σταυροῦ. Ὁ Κασσιανὸς δὲ περιγράφει τὴν «πυρίνην ἀγάπην».

Ἄλλ' ἡ μεγαλυτέρα παρεξήγησις καὶ ἀδικία διὰ τοὺς ἥρωας τούτους τῆς ἐρήμου ὑπῆρξεν ἡ γνώμη, ὅτι οἱ μονασταὶ καὶ ἀσκηταὶ ἦσαν ἀδιάφοροι διὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Εὐάγγριος ὁ Ποντικὸς λέγει: «Καλύτερος εἶναι ἕνας λαϊκός, ὁ ὁποῖος ὑπηρετεῖ τὸν πλησίον του, παρὰ ἕνας ἀναχωρητῆς, ὅστις δὲν ἔχει συμπόνειαν διὰ τὸν ἀδελφόν του»¹. Θεωρεῖ δηλ. ὁ Πατὴρ οὗτος βασικὸν καθῆκον τῶν Μοναχῶν, τὸ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀδελφικὸν ἐνδιαφέρον, ἰδίως, ἐν ταῖς θλίψεσιν αὐτῶν. Βεβαίως, χαρακτηριστικὸν τοῦ Ἀσκητισμοῦ εἶναι ἡ νέκρωσις τῆς σαρκός, ἡ Προσευχή, ἀναγκαῖον ὄργανον πρὸς σωτηρίαν, καὶ ἡ θεωρία (θέωσις - ἔκστασις), εἰς ἣν καταλήγει ἡ ἐπίμονος καὶ ἐνθερμος προσευχή, ἡ κυριαρχία, κατὰ τὸν Ὁριγένην, τοῦ νοῦ ἐφ' ὅλου τοῦ ἀνθρώπου, τοῦτέστιν ὀλόκληρος ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ γίνῃ νοῦς, ὅστις ὅπως γράφει ὁ ἅγ. Ἀθανάσιος εἶναι «ὁ καθρέπτης τοῦ Λόγου, ποὺ πολὺ εὐκόλως δύναται νὰ κηλιδωθῆ», καὶ ὅστις κατὰ τὸν Εὐάγγριον γεννᾷ τὴν φρόνησιν, ἥτοι τὴν ὀρθὴν πρακτικὴν κρίσιν. Πλὴν, ὅμως, πρὸς τὴν πνευματικὴν μάχην τοῦ Ἀσκητισμοῦ, πρὸς «τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν», κατὰ μίαν δυνατὴν ἑλληνικὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἀπ. Παύλου², ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Παράδοσις συνιστᾷ τέσσαρας κυρίας ἀσκητικὰς μεθόδους: τὴν φυλακὴν τῆς καρδίας, ἥτις ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου ἐδιδάχθη καὶ ἥτις εἶναι εἰς αὐστηρὸς καὶ συνεχὲς ἔλεγχος τῆς φαντασίας, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν νηστείαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν³, τοῦθ' ὅπερ, ὡς καὶ ἡ διὰ τῶν αἰώνων ἐμπράκτως ἀποδειχθεῖσα εὐεργετικὴ, κοινωνικῶς τε καὶ ἐθνικῶς, ἐπίδρασις τοῦ θεσμοῦ τοῦ Μοναχισμοῦ καταρρίπτουσι τὰ ἐπιχειρήματα τῶν προκατειλημμένων διωκτῶν του.

Ὁ Ὁριγένης ἀπαριθμεῖ τοὺς ἐξῆς σταθμοὺς εἰς τὴν μάχην πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ «Λόγου»: Εἰς τοὺς ἀρχαρίους, αἱ ἐπαναστάσεις τῆς σαρκὸς ἀρχίζουν νὰ γάνουν μέρος τι τῆς ἐπιρροῆς καὶ δυνάμεώς των. Εἰς τοὺς προηγουμένους, αὐταὶ ἐξασθενοῦν. Εἰς δὲ τοὺς τελείους σβύνονται ὀλοτελῶς.

Ὁλόκληρος ὁ ἀσκητισμὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ὠραιότατα ἐκφράζεται εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ ἁγ. Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, ἡ ὁποία ἀπαγγέλλεται καθ' ὅλας τὰς Ἀκολουθίας τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς: «ὦ Κύριε καὶ ἄρχων τῆς ζωῆς μου, δῶσε μου ὄχι πνεῦμα νωθρότητος, ἀποθαρρύνσεως, ἀσελείας καὶ φλυαρίας. Ἀλλὰ διαφύλαξον εἰς τὸν Σὸν δοῦλον τὸ

1. Προτάσεις, Ε.Π.Μ. 40,1280.

2. Β' Τιμ. 4,7.

3. Ἰ. Χ ρ υ σ ο σ τ. Ὁμιλ. εἰς Ματθ. 50. Πρβλ. Ὁμιλ. εἰς Πρ. Ἀπ. 45 καὶ εἰς Β' Κορ. 20ήν.

πνεῦμα τῆς ἐγκρατείας, τῆς πραότητος, τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀγάπης! Naί, Κύριε καὶ Βασιλεῦ, δώσε ὥστε νὰ συναισθανθῶ τὰς ἰδικὰς μου παραβάσεις καὶ νὰ μὴ κρίνω τὸν ἀδελφόν μου»¹.

Τὸ μυστικὸ κάθε πνευματικῆς νίκης εἶναι νὰ ἔχη κανεὶς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του ἐστραμμένους πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν, πάντοτε, καὶ ὄχι μόνον κατὰ τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰς δυσκολίας. Καθ' ὅσον χρόνον ὁ Ἄπ. Πέτρος προσέβλεπεν εἰς τὸν Διδάσκαλόν του, ἦτο ἱκανὸς νὰ περιπατῇ ἐπὶ τῆς θαλάσσης· ὅταν, ὅμως, ἡ προσοχὴ του ἐστράφη εἰς τὰ μαινόμενα κύματα, ἤρχισε νὰ βυθίζεται. Μία θερμὴ καὶ διαρκὴς προσήλωσις εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὴν ὀλόκαρδη προσπάθεια τῆς μιμήσεως τῆς ζωῆς Του, εἶναι ἢ πλέον σύντομος καὶ ἢ πλέον ἀσφαλῆς καὶ βεβαία ἀσκητικὴ μέθοδος. Ἡ Χριστιανικὴ ζωὴ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ Χριστοκεντρισμὸν· εἶναι Χριστοποίησης. Τοῦτο σημαίνει τὸ «ἐν Χριστῷ»², ὅπερ κατ' ἐπανάληψιν χρησιμοποιοεῖ ὁ Παῦλος εἰς τὰς ἐπιστολάς του. Ἡ δὲ λέξις «Θεολογία» διὰ τὸν ἅγ. Διάδοχον Φωτικῆς σημαίνει θεϊαν ἔλλαμψιν καὶ οὐχὶ ἀνθρωπίνην συζήτησιν ἢ ἐπιστήμην περὶ Θεοῦ, καὶ «Θεολόγος», καὶ κατὰ μίαν ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθεῖσαν βαθυστόχαστον ἔκφρασιν «Θεολόγος ψυχῆ», τὴν ἐνοίκησιν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ἡμῶν. Ἐὰν ἔχη τόσῃν ἀνάπτυξιν καὶ ἔκτασιν ἡ δαιμονολογία ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Χριστιανικῇ διδασκαλίᾳ, τοῦτο ὀφείλεται, ἀναμφιβόλως, εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν «Πατέρων τῆς Ἐρήμου», ὧν ὀλόκληρος ἡ ζωὴ ἦτο εἰς διαρκὴς ἡρωϊκὸς ἀγὼν ἐναντίον τῶν δυνάμεων τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ σκότους καὶ μία ἀντιγραφὴ καὶ μίμησις τελεία, κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως ἐφικτόν, τοῦ ὑπάτου ἠθικοῦ ἀρχετύπου, τοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλ' εἶναι ἡ ἰδέα τῆς τοιαύτης μιμήσεως τοῦ Χριστοῦ ξένη πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν;

Ἐλέχθη, πολλάκις, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς μιμήσεως τοῦ Χριστοῦ προῆλθεν ἐκ τῆς Δύσεως τοῦ μεσαίωνος καὶ δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν Ὁρθόδοξον ἀντίληψιν. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εἶναι ἐπιπόλαιος καὶ ἀναλήθης. Ὁ Μ. Βασίλειος μετ' ἰδιαιτέρας ἐμφάσεως ποιεῖται λόγον περὶ τῆς μιμήσεως τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνον ὑπὸ τὴν γενικὴν αὐτῆς ἔννοιαν—«τοῦτο γὰρ φρονήσθω ἐν ὑμῖν καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»³—ἀλλὰ, κυρίως, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς βιώσεως ὑφ' ἡμῶν εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν καὶ αὐτῶν τῶν ἐπὶ μέρους πράξεων καὶ λόγων τοῦ Σωτῆρος. Γράφει, λοιπόν, ὁ ἱερός Πατήρ: «Ἡ μίμησις αὕτη παρέχει ἡμῖν ἕνα θαυμάσιον τρόπον ζωῆς». Καὶ πάλιν: «Κάθε πρᾶξις καὶ κάθε λόγος τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἶναι εἷς κανὼν»⁴. Ὁ ἅγ. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ἐπίσης, ἀναπτύσσει

1. Τριφῶδιον.

2. Ρωμ. 8,9,12,5,16,7. Α' Κορ. 1,2,1,30,4,15,17,15,31,16,24. Β' Κορ. 5,17. Γαλ. 1,22,2,4,3,14,28. Ἐφεσ. 1,3,2,10,13. Φιλιπ. 4,7. Κολ. 1,4,28. Β' Τιμ. 3,12.

3. Φιλιπ. 2,5,20. Α' Κορ. 4,16,11,1.

4. Βιβλ. Περὶ Ἁγίου Πνεύματος 19.

τὴν αὐτὴν ἰδέαν. Ὁφείλομεν, κατ' αὐτόν, νὰ ἐρευνήσωμεν καὶ ἐμβαθύνωμεν εἰς κάθε φᾶσιν καὶ ἐκδήλωσιν τοῦ ἐπιγείου βίου τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς Του, ὅπως π.χ. τὰ σχετιζόμενα μὲ τοὺς Μάγους, μὲ τοὺς ἀργυραμοιβοὺς τοῦ Ναοῦ, μὲ τὴν Χαναναίαν γυναῖκα, τὸν Λάζαρον, κλπ. νὰ γίνουσι ἐπεισόδια καὶ τῆς ἰδικῆς μας αὐτῆς ζωῆς· ὁ Ἰησοῦς ἐκοιμήθη διὰ νὰ εὐλογῆσῃ τὸν ὕπνον μας, ἐκοπίασε διὰ νὰ εὐλογῆσῃ τοὺς κόπους μας, ἐκλαυσε διὰ νὰ εὐλογῆσῃ τὰ δάκρυά μας!

Ὁ Βλαδίμηρος Σολόβιεφ, τέλος, ἐκφράζων, μετὰ σπανίας λυρικότητος τὸ πλούσιον θρησκευτικὸν αὐτοῦ συναίσθημα γράφει σχετικῶς τὰ ἑξῆς: «Πρὶν ἀπὸ κάθε σοβαρὰν ἀπόφασιν, ἅς ἀνακαλῶμεν εἰς τὴν ψυχὴν μας τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Ἄς συγκεντρῶνωμεν τὴν προσοχὴν μας ἐπ' αὐτῆς καὶ ἅς ἐρωτῶμεν ἡμᾶς αὐτούς: Θεὸς ἔκαμινεν ὁ Κύριος τὴν πράξιν, ποῦ ἀποφασίζομεν; Ἡ, μὲ ἄλλα λόγια: Θεὸς ἐγκρίνη αὐτὴν ἢ ὄχι; Πρὸς ὅλους προτείνω τὸν κανόνα τοῦτον, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ πλανεύσῃ: Εἰς κάθε περίπτωσιν ἀμφιβολίας, μὲ τὴν πρώτην εὐκαιρίαν, ἐνθυμεῖσθε τὸν Χριστόν! Ἀντιγράψετε εἰς τὴν ψυχὴν σας τὸ ζῶν Αὐτοῦ πρόσωπον, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα, καὶ ἐμπιστευθῆτε εἰς Αὐτόν τὸ φορτίον τῶν προβλημάτων σας. Ἄς ἐφαρμώσουν τὸ κριτήριον τοῦτο οἱ ἄνθρωποι, εἴτε ὡς ἄτομα, εἴτε ὡς κοινωνικοὶ παράγοντες, ἢ ὡς ἡγέται ἐθνῶν καὶ λαῶν, καὶ θ' ἀποβοῦν ἀσφαλῶς ἱκανοί, ἐν ὀνόματι τῆς ἀληθείας, νὰ δείξουν εἰς τοὺς ἄλλους τὸν δρόμον πρὸς τὸν Θεόν¹.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ Λειτουργικὰ κείμενα, ὡς πηγῆς τοῦ Ὁρθοδόξου Ἀσκητισμοῦ, δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος πνευματικότης καὶ Ἀσκητικὴ παράδοσις εἶναι, κατὰ πολλοὺς τρόπους, καὶ Λειτουργικὴ. Ὁλόκληρος παράταξις ἁγίων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων συνέλαβον τὴν βαθυτέραν ἔννοιαν τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς συμφῶνως πρὸς ἓν λειτουργικὸν τύπον καὶ ρυθμόν, τοῦτέστιν ἐντὸς τοῦ τελετουργικοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐζήτησαν καὶ εὔρον τοὺς διαδοχικοὺς σταθμοὺς τῆς κανονικῆς ἀναπτύξεως τῆς χριστιανικῆς ψυχῆς. Οὕτω Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων (ἄος αἰῶν) καὶ Θεόδωρος ὁ Μοψουεστίας ἔγραψαν Κατηχήσεις, δι' ὧν περιέγραψαν τὴν Χριστιανικὴν ζωὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἁγίων Μυστηρίων². Ὡσαύτως καὶ ὁ Ψευδοδιονύσιος ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἱεραρχίᾳ» καὶ ὁ ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς ἐν τῇ Μυσταγωγίᾳ του, ὁ ἅγ. Γερμανὸς, Πατριάρχης Κων/πόλεως, ὁ ἐσφαλμένος θεωρηθεὶς ὡς συγγραφεὺς τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας καὶ Μυστικῆς Θεωρίας», τῆς ἀποτελοῦσης ἓν, πράγματι, ὑπόμνημα εἰς τὰς τρεῖς εὐχαριστιακὰς λειτουργίας τὰς ἐν χρῆσει ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ³, καὶ Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ τοῦ Ναοῦ⁴. Ἐπίσης, ὁ μεγαλύτερος

1. Soloviev, Conclusion of the Spiritual Foundations of life.

2. E. II. M. 33,1066-1127 καὶ 66,73.

3. E. II. M. 98,384-454.

4. E. II. M. 150,387-491.

τῶν Λειτουργιολόγων θεολόγων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας Νικόλαος Καβάσιλας (1371), ὅστις συχνάκις συγγέεται μετὰ τοῦ Νείλου Καβάσιλα καὶ τοῦ ἀυλικοῦ Καβάσιλα Σακελλαρίου, ἐν τῇ «Ἐρμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας»¹ καὶ ἐν τῷ βασικῷ αὐτοῦ ἔργῳ «Ἡ ἐν Χριστῷ Ζωή»², ὅπερ εἰς ἑπτὰ βιβλία διαιρούμενον, εἶναι μία ἀνάλυσις τῶν Μυστηρίων καὶ τῶν Ἀκολουθιῶν τῆς καθιερώσεως τοῦ Ναοῦ.

Τοῦ λόγου ὄντος περὶ τοῦ Νικολάου Καβάσιλα δέον νὰ προστεθῇ, ὅτι οὐδὲν τὸ ἀποκλειστικῶς καὶ στενῶς τυπικιστικὸν συναντᾶται παρ' αὐτῷ. Ἀντιθέτως ἡ ἀνησυχία καὶ ἡ προσπάθειά του εἶναι νὰ συνδέσῃ τὴν λειτουργικὴν ζωὴν καὶ εὐσέβειαν μετὰ τὴν Χριστολογία καὶ τὸν ἀσκητισμὸν. Συνιστᾷ περισυλλογὴν, μελέτην καὶ νοεράν προσευχὴν, ὡς τὸν ἀσφαλῆ τρόπον πρὸς ἕνωσιν μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Μετ' ἐμφάσεως τονίζει: «Τὸ μοναδικὸν πρότυπον εἶναι ὁ Ἰησοῦς... Ὁ Σωτὴρ εἶναι περισσότερον οἰκεῖος πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν ψυχὴν μας... Ἐνωματούμεθα μετ' Αὐτοῦ, ζῶντες τὴν ζωὴν Του, καὶ καθιστάμενοι μέλη Του». Τὸ Πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τὸν Καβάσιλαν, εἶναι ἡ καρδία τοῦ Μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Βοσσοῦτος δὲ εἶπε περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶναι «εἷς ἐκ τῶν πλέον σταθερῶν καὶ ἀντιπροσωπευτικῶν θεολόγων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας». Τέλος, ἀναφέρομεν τὸν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους δράσαντα Νικόλαον Βούλγαριν (1684), ὅστις ἔγραψε «Ἱερὰν Κατήχησιν» (1683).

Ἐξόχως χαρακτηριστικὴ καὶ ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ περὶ τοῦ Ἀσκητισμοῦ πίστις καὶ διδασκαλία τῶν Πατέρων καὶ τῶν πρώτων Χριστιανικῶν αἰώνων, ὅτε τὸ μαρτύριον καὶ οἱ ἀπηνεῖς κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοὶ κατεῖχον τὴν κεντρικὴν θέσιν τῆς Χριστιανικῆς σκέψεως καὶ ζωῆς. Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο, ἀναμφιβόλως, συνετέλεσεν, ὥστε ὑπὸ πολλῶν Πατέρων νὰ ταυτίζεται ἡ ἔννοια τοῦ ἀσκητισμοῦ καὶ τοῦ μαρτυρίου. Οὕτω συμφώνως τῷ Ὁριγένει καὶ Τερτυλλιανῷ ἡ ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ πρέπει νὰ εἶναι μία προπαρασκευὴ πρὸς τὸ μαρτύριον, ὃ δὲ ἀσκητισμὸς τῶν μοναχῶν καὶ τῶν παρθένων ἀποτελεῖ ὑποκατάστατον τοῦ αἵματος τοῦ μαρτυρίου. Ὁ ἀσκητὴς διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν ἀποβαίνει εἰς «ἀθλητὴς». Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ οἱ «ἀσκηταὶ» κατέλαβον ἰδιάζουσαν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν θέσιν, πρὶν ἢ ἐμφανισθῇ εἰσέτι ὁ Μοναχισμὸς. Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν «Ἀσκητῶν» ἦσαν ἡ πτωχεία, ἡ νηστεία καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐγκράτεια. Ἡδὴ ἀπὸ τοῦ 110 μ.Χ. παρθένοι καὶ χῆραι μνημονεύονται ὡς μία προνομιοῦχος τάξις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Σμύρνης. Ὁ Ἐρμᾶς καὶ ὁ Ἰουστῖνος ὁμιλοῦν περὶ τούτων. Τὸ «Συμπόσιον τῶν Δέκα Παρθένων» τοῦ ἁγ. Μεθοδίου τοῦ Ὁλύμπου (311)

1. Ε. Π. Μ. 155,732-733.

2. Ε. Π. Μ. 150,493-725.

εἶναι μία ἐξύμνησις τῆς Παρθενίας⁴. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἠκολούθησε τὴν παράδοσιν ταύτην καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα.

Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι καὶ Πατέρες δὲν ἦσαν μόνον διανοοῦμενοι καὶ ἐξαίρετοι συγγραφεῖς. Ἦσαν, ἐπίσης, καὶ ἡρωϊκοὶ ἀσκηταί. Ὁ Ὠριγένης ἔγραψε μίαν Προτροπὴν πρὸς τὸ Μαρτύριον, ἀλλὰ καὶ σφοδρῶς ἐπεθύμει ἐν τοιοῦτον τέλος. Ὁ μέγας οὗτος ἀλληγοριστὴς μετετρέπετο εἰς ἀρκετὰ ἰσχυρὸν κατὰ γράμμα ἐρμηνευτὴν εἰς ὅ,τι ἀφοροῦσεν εἰς τὴν χριστιανικὴν πρᾶξιν καὶ ζωὴν. Τοιουτοτρόπως ἀναγνώσας τοὺς λόγους: «Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτά...»⁵, καὶ τοὺς περὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, «οἷτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»⁶, ἐσκεμμένως ἠκρωτηρίασεν ἑαυτόν. Κατὰ ταῦτα, αἱ ὕψισται Ἀλεξανδριναὶ θεωρίαι ἠδύναντο νὰ σχετίζωνται μὲ τὸν ἐμπρακτον Χριστιανισμόν καὶ Ἀσκητισμόν.

Ἡ Χριστιανικὴ ζωὴ, κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον, συνίσταται εἰς τὴν τελείαν ὑποταγὴν εἰς τὸν Λόγον, μία ὑποταγὴ ὄχι μόνον τοῦ νοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς σαρκός, διὰ τῆς Ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ «ἡ σὰρξ ἔχει γίνῃ ἰκανὴ πρὸς λογοποίησιν» (σαρκὸς λογοθέωσις)⁴.

Σημειωτέον, ἐνταῦθα, ὅτι ὁ «Λόγος» τοῦ Μ. Ἀθανασίου σημαίνει τὸ δευτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἶναι ἀκόμη ὁ μεσάζων μεταξύ Πατρὸς καὶ ἀνθρώπου, τὸ φῶς τῆς ψυχῆς, ὁ διδάσκαλος τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς. Περὶ δὲ τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἔγραψεν ὁ Heiler ὅτι: «Ὁ Χριστολογικὸς μυστικισμὸς τοῦ Ἀθανασίου εἶναι ἡ καρδιά τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας»⁵. Ὡσαύτως καὶ οἱ λοιποὶ δογματολόγοι Πατέρες τοῦ 4ου αἰῶνος ὑπῆρξαν πράγματι ἀκριβεῖς καὶ ἀσφαλεῖς ὁδηγοὶ καὶ διερμηνεῖς τῆς Ὁρθοδόξου σκέψεως καὶ εὐσεβείας. Οἱ Χριστολογικοὶ ὀρισμοὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, συμπληροῦντες ὅ,τι ὁ ἅγ. Εἰρηναῖος πρὸ πολλοῦ εἶχε γράψῃ ἐπὶ τῆς «ἀνακεφαλαιώσεως» ὄλων τῶν ἀνθρώπων ἐν Χριστῷ, ἔχουν διαφωτίσει καὶ διαλευκάνει πλεῖστα σημεῖα ὄχι μόνον τῆς Πίστεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν. Οἱ σύντομοι καὶ στερεότυποι οὗτοι ὄροι, φαίνονται νὰ προέρχωνται καὶ ἐκπηγάζουν ἐκ προσωπικῆς πείρας. Καὶ τῷ ὄντι. Ἡ Χριστολογία τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνελθούσης Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καθοριζούσης τὴν σχέσιν μεταξύ τῶν δύο ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ φύσεων, τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, χαράσσει τὰς βασικὰς γραμμάς καὶ τῆς πνευματικῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς, παρέχουσα αὐτῷ ὡς δυνατὸν καὶ βιώσιμον πάντοτε ἠθικὸν πρότυπον τὸν Χριστόν, καθ' ὅτι κατὰ τὸν ἐπίγειον βίον Του ὁ Κύριος ἦτο καὶ ἄνθρωπος καὶ οὐχὶ μόνον Θεός, ὅμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα, ἐκτὸς μόνον ἁμαρτίας⁶. Αἱ λεπτομε-

1. Ε. Π. Μ. 28,9-408.

2. Ματ. 18,8.

3. Ματ. 19,12.

4. Μ. Ἀθανασίου, Λόγος κατὰ Ἀρειανῶν, 111,33.

5. F. Heiler, Im Ringe um der Kirche, 2α ἐκδ. (Munich, 1931), σ. 65.

6. Α. Πέτρου 2,22.

ρεῖς, ἐξ ἄλλου, συζητήσεις ἐπὶ τῶν λέξεων «ὁμοούσιος» καὶ «ὁμοιούσιος», ὡς καὶ αἱ βιαιότητες ἀκόμη Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας, ἐξηγοῦνται καὶ προέρχονται ἐκ τοῦ βαθυτέρου φόβου μήπως ριψοκινδυνεύσῃ καὶ ταλαιπωρηθῇ ἕχι μόνον ἡ ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑποκειμενικὴ πείρα τῆς ἀληθείας ἐκείνης, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐξασθενήσῃ ἡ ἠθικὴ ἐπιρροὴ τῆς Ἐνσαρκώσεως ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀπλοῦ καὶ ταπεινοῦ Χριστιανοῦ.

Ἰδιάζουσα, ὡσαύτως, καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσα τυγχάνει καὶ ἡ σχετικὴ διδασχὴ Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ (662), τοῦ μεγαλυτέρου τούτου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ αὐθεντικώτερου ὑπομνηματιστοῦ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Ψευδοαρεοπαγίτου καὶ κορυφαίου ἀντιπροσώπου τῆς ἀσκητικῆς καὶ μυστικιστικῆς πνευματικότητος. Ἡ ἐσωτερικὴ ὀξυδέρκεια καὶ ψυχολογικὴ βαθύτης τῆς διδασκαλίας του καὶ ὁλόκληρος ἡ ζωὴ του εἶναι ἀξιθαύμαστος. Τὰ σχόλια αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Διονυσίου, ἡ Μυσταγωγία του, τὰ Κεφάλαια Ἀγάπης, ἐκφράζουν τὸν ὑψηλότερον μυστικισμόν· παρὰ ταῦτα ὁ αὐτὸς ἅγ. Μάξιμος, ὅστις κηρύττει τὴν θέωσιν ἡμῶν καὶ τὴν γνῶσιν τῆς Ἁγίας Τριάδος διὰ νοερᾶς προσευχῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἐλλάμψεως, εἰς τὴν Ἀσκητικὴν βίβλον του, καθορίζει τὰς πλέον ἀπλᾶς καὶ πρακτικὰς πνευματικὰς μεθόδους τοῦ ἀσκητισμοῦ. Οὗτος δὲν διακρίνει τὴν θέωσιν ἀπὸ τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ ἀσκητισμοῦ. Κατὰ τὸν Μάξιμον ἡ θέωσις ἡμῶν κατορθοῦται διὰ τῆς ταυτίσεως τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεώς μας μετὰ τῆς Θείας τοιαύτης. Ἐνταῦθα, ἔχομεν ἐν δυνατόν παράδειγμα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χριστολογικοῦ, καὶ πάλιν, δόγματος εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν: Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, διαρκῶς καὶ σταθερῶς ἐκράτει τὴν ἀνθρωπίνην Αὐτοῦ θέλησιν ὑποτεταγμένην ἐλευθέρως εἰς τὴν Θείαν Αὐτοῦ τοιαύτην· τὸ αὐτὸ ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς νὰ πράττωμεν. Ὁ ἅγ. Μάξιμος, ὅστις κατὰ τὸν ἀγῶνα του ἐναντίον τοῦ μονοθελητισμοῦ, ὑπέφερε ἀρκετὰ χάριν τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ δόγματος τῶν δύο ἐν Χριστῷ θελήσεων, ἐφήρμοσε τὴν Χριστολογίαν αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν προσωπικὴν του μοναχικὴν ζωὴν.

Ἡ ἰδεολογία τοῦ ἀρχικοῦ τούτου Ἀσκητισμοῦ καὶ Μοναχισμοῦ ἔχει διατηρηθῆ καὶ παραμένει ἐντὸς τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας καὶ σήμερον! Εἰς ὀρθόδοξος δυσκόλως δύναται νὰ ἀντιληφθῇ τὴν σωτηριάν ἄνευ τῆς ὀριστικῆς ἀποκοπῆς ἐκ τοῦ κόσμου, ἄνευ μιᾶς πλήρους αὐταπαρνήσεως. Δυσκόλως ἐννοεῖ τὸ περιεχόμενον τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς, ἐὰν αὕτη στερεῖται τῆς ἐσωτερικῆς δυνάμεως καὶ ὠραιότητος τῆς ζωῆς τῆς Μαρίας, ἥτις τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο¹. Νομίζει καὶ πιστεύει ὅτι τὸ πρῶτον καθήκον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ κατάκτησις τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐντὸς τῆς ψυχῆς του αὐτῆς² καὶ ὅτι τοῦτο ἐπιτυγχάνεται εὐκολώτερον διὰ τῆς θεωρίας τοῦ Θεοῦ «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τοῦ ἀναχωρητηρίου καὶ διὰ τῆς ἀσκήσεως. Ἐνεκα τούτου, ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ σημαίνει δι' αὐτὸν τὴν ζωὴν τοῦ ἀρχικοῦ Μοναχισμοῦ. Οἱ πρωταρχικοὶ δὲ οὗτοι μοναστικοὶ τρόποι ζωῆς ἔχουν ἐπιζῆσει πε-

1. Λουκ. 10,42.

2. Ματθ. 6,33. Πρβλ. Λουκ. 17,21.

ρισσότερον εἰς τὴν Ἀνατολὴν παρὰ εἰς τὴν Δύσιν. Θὰ ἡδύνατό τις νὰ εὔρη στυλίτας εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, ὡς ἀνευρίσκει καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὴν Μοναστηριακὴν ζωὴν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῶν Ἱεροσολύμων, τῆς Πάτμου, τῆς Πάρου κλπ. σεβασμίας ἀσκητικῆς μορφῆς, αἵτινες ὑπενθυμίζουσι ἀρχαιοτάτας τοιαύτας.

Συμπερασματικῶς, τέλος, ἐπιβάλλεται νὰ διευκρινίσωμεν ἐν ἀμφίβολον σημεῖον, ὅπερ ἐγείρει διχογνωμίας καὶ συζητήσεις καὶ μεταξὺ τῶν θεολόγων, καὶ τὸ ὁποῖον σχετίζεται μὲ τὸ πρόβλημα τίνων ἐπιδράσεις ἔσχεν ὁ Ὁρθόδοξος Ἀσκητισμὸς ἐν τῇ ἱστορικῇ πορείᾳ καὶ ἐξελιξεί αὐτοῦ; Συχνάκις, ἢ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐχαρκτηρίσθη ὡς «Πλατωνιστικὴ» Ἐκκλησία. Πλὴν δὲν εἶναι δυνατόν, βεβαίως, αὕτη, ὡς διερμηνεύς ἐ.π. τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως νὰ συνδέηται μὲ οἰανδήποτε ἀνθρωπίνην φιλοσοφίαν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι πολλοὶ Ἕλληνες Πατέρες ἐχρησιμοποίησαν μίαν Πλατωνικὴν ἢ Νεο-Πλατωνικὴν ὁρολογίαν, καὶ ἐξεδήλωσαν θερμὴν συμπάθειαν πρὸς τὰς κυριωτέρας ἰδέας τοῦ Πλατωνισμοῦ. Ἄλλ' οἱ Πατέρες οὗτοι, καθ' ἑαυτοί, ἦσαν μᾶλλον Πλατωνίζοντες παρὰ «Πλατωνισταί». Ἐπὶ πλέον, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν, παραλλήλως, καὶ μίαν Ἀριστοτελίζουσαν Ὁρθόδοξον Παράδοσιν, ἣτις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ (8ος αἰὼν)¹ κυρίως, καὶ ἀφικνεῖται μέχρι τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου (15ος αἰὼν). Τελικῶς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα εἰδικῶς τοῦ Ἀσκητισμοῦ, τὸ καὶ ἀπασχολοῦν περισσότερο ἡμᾶς ἐν προκειμένῳ, δεόν νὰ λεχθῇ ὅτι ἐὰν τὸ πλεῖστον τῆς Ὁρθόδοξου ὁρολογίας καὶ διδασκαλίας ἐν σχέσει μὲ τὴν Θεωρίαν καὶ τὸν Ἠσυχασμὸν ἔχει ἐμπνευσθῆ καὶ ληφθῆ παρὰ τοῦ Πλατωνισμοῦ, ἢ Ὁρθόδοξος ἠθικὴ καὶ ὁ Ὁρθόδοξος ἀσκητισμὸς, τούναντίον, ἔχουν ἐπηρεασθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτελισμοῦ καὶ τοῦ Στωϊκισμοῦ.

Μόλις δὲ καὶ παρίσταται ἀνάγκη, νομίζομεν, νὰ τονισθῇ, ὅτι παρὰ τὰς ἐξωτερικὰς ταύτας ἐπιδράσεις ἢ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνέκαθεν καὶ σήμερον παραμένει ἢ κατ' ἐξοχὴν «Παραδοσιακὴ» τῆς Πατερικῆς Παραδόσεως Ἐκκλησία. Δι' αὐτὴν ἢ Παράδοσις εἶναι εἷς ἀνεκτίμητος ἱερός θησαυρός. Πλὴν δεόν αὕτη νὰ μὴ συγχέηται μὲ «γραῶδεις μύθους»² καὶ ἀτόπους συνθησίας. Ἡ γνησία Ὁρθόδοξος Παράδοσις εἶναι μία ἀδιάκοπος γραμμὴ Ὁρθόδοξου σκέψεως καὶ προσευχῆς, ἢ ὁδὸς τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἁγίων, μία ὁδὸς ἐκ τῆς ὁποίας δὲν δυνάμεθα νὰ παρεκκλίνωμεν ἄνευ κινδύνου σοβαροῦ. Μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ συνιστᾷ ἓνα ἐξωτερικὸν νεκρὸν τύπον, πρὸς ὃν δεόν νὰ συμμορφοῦται τις μηχανικῶς, εἶναι αὕτη μία ζῶσα κληρονομία καὶ ἱερὰ παρακαταθήκη, ἣτις ἐλευθέρως πρέπει νὰ γίνηται ἀποδεκτὴ, ὀργανικῶς νὰ ἀφομοιοῦται, καὶ μετὰ θερμῆς καὶ βαθείας καὶ ἀνυποκρίτου πίστεως νὰ μεταδίδηται.

1. Ἴδε ἡμετ. μελέτην περὶ τῆς συμβολῆς Ἱ. τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς Θεολογίας, ἐν Περ. « Ἀ κ τ ῖ ν ε ς » Δεκ. 1958, σ. 441-449.

2. Α'. Τιμ. 4,7.